Boeren met natuur; natuurbeheer met boeren

De winst van echte samenwerking

WAGENINGEN UR
For quality of life

Inhoudsopgave

Voorwoord 3

Voor veehouders 4

Boer zijn 4
De voordelen van natuurgrond 5
De bezwaren (weerlegd en wat er dan van overblijft) 7
Wanneer is samenwerken met natuurorganisatie zinvol? 8

Voor natuurbeheerders 10

Biodiversiteit, de kern van het leven 10
De voordelen van samenwerken met een veehouder 11
De bezwaren (weerlegd en wat er dan van overblijft) 11
Wanneer is samenwerken met veehouder zinvol? 12

Voor veehouders én natuurbeheerders 14

Wat komt er kijken bij samenwerken? 14
Toekomstdromen Landschap Overijssel 17
Samenwerken in de praktijk, de melkveehouder 18

Bijlage 19

Als veehouder samenwerken met een natuurorganisatie 19
Voorbeeldberekening 24
Als natuurorganisatie samenwerken met een veehouder 26

Colofon 27

Voorwoord

Slimme samenwerking in Overijssel

Een duurzame en zichzelf vernieuwende economie. Daarin zie ik toekomst.
Voor de landbouw nadert die toekomst snel. Het melkquotum verdwijnt, bedrijfstoeslagen gaan omlaag. Dat nodigt ondernemers uit om te groeien. De financiële risico's daarvan zijn echter hoog. De maatschappij kijkt geïnteresseerd maar ook kritisch naar boeren. Kostprijsreductie als bedrijfsstrategie heeft haar langste tijd gehad.

Boeren moeten hun koers voor de toekomst zelf uitwerken. Geen boer is hetzelfde. Een blauwdruk voor succes is er niet.
Maar de omstandigheden in Overijssel zijn helder. Boeren in Overijssel betekent boeren in een omgeving met natuur. Omgekeerd geldt hetzelfde. Natuurbeheer in deze provincie gebeurt in een boerenomgeving.

Boeren en natuurorganisaties die op een slimme manier samenwerken zijn onder deze omstandigheden beter af. Zo'n samenwerking kan heel verschillende resultaten opleveren. De ene ondernemer ontwikkelt een exclusief natuurproduct en haalt zijn winst uit een nieuwe markt. Een andere ondernemer produceert voor een vertrouwde markt, maar op een nieuwe manier.

Voor extensieve boeren ligt de winst vaak in de ontwikkeling van een exclusief product. Extensieve boeren en natuurorganisaties zijn al langer vertrouwd met elkaar. Die samenwerking leidt tot producten waar een groeiende niche markt voor is. Brandrode runderen uit natuurgebieden zijn populair op de menukaart van restaurants. Het vlees van "buitenvarkens" is in opkomst. Veel Overijsselaars waarderen die samenwerking.

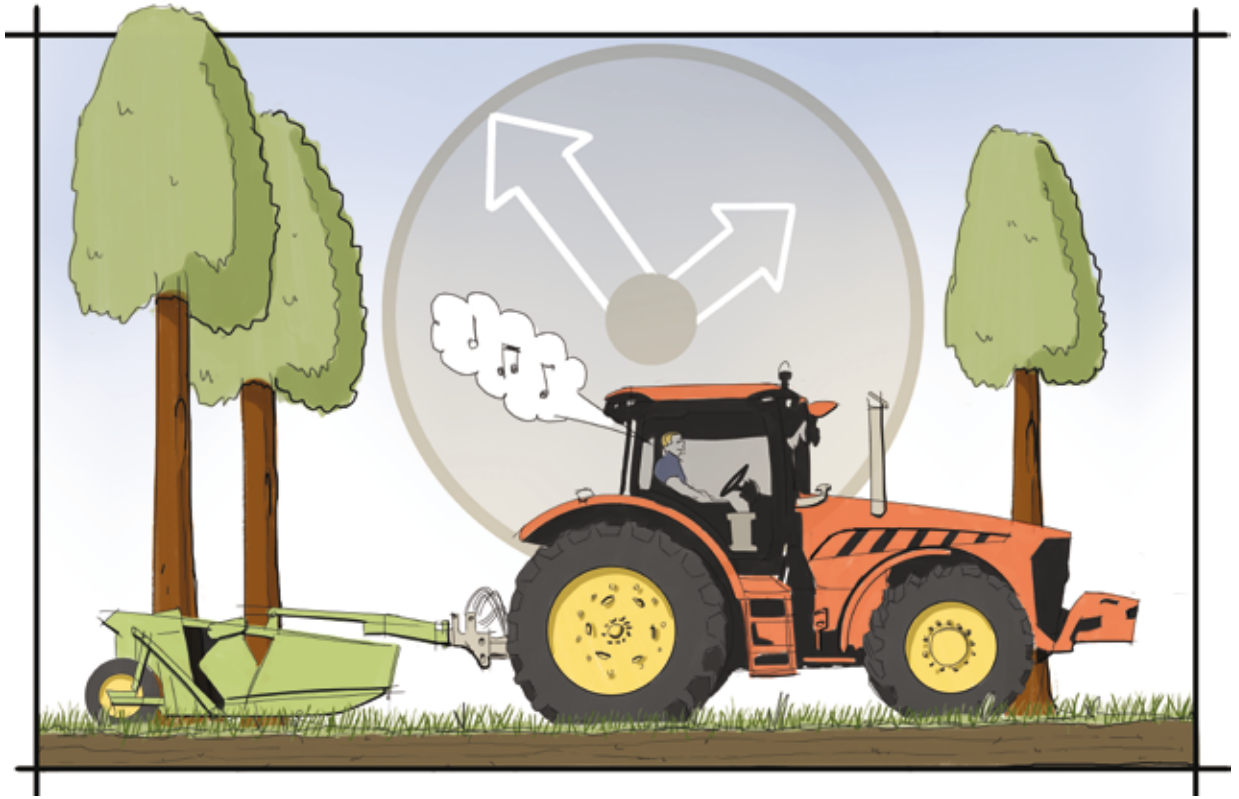
Samenwerking tussen natuurorganisaties en intensieve boeren springt minder in het oog. Die samenwerking leidt namelijk niet tot een nieuw product. De boer blijft gewoon boer en aan het natuurbeheer verandert er op het eerste gezicht weinig. De verandering zit veel meer aan de binnenkant. Slimme samenwerking geeft de boer de mogelijkheid om te groeien en de financiële risico's beperkt te houden. Slimme samenwerking geeft de terreinbeheerder continuïteit en betrokkenheid van ondernemers en helpt om de beheerskosten laag te houden.

Slimme samenwerking tussen boeren en terreinbeheerders is een onderdeel van een duurzame en zichzelf vernieuwende economie. Deze brochure laat zien wat dit ondernemerschap betekent voor boer en natuurorganisatie. Deze brochure is het resultaat van een project dat Wageningen UR op verzoek van de provincie heeft gedaan. Overijsselse boeren en natuurorganisaties hebben hieraan meegewerkt. Zij zien toekomst in slimme samenwerking. Dat inspireert!

Theo Rietkerk
Gedeputeerde Economie, Energie en Innovatie in Overijssel

Boer zijn

Wat is er mooier dan boer zijn? De vrijheid. Buiten zijn. Eigen baas. De omgang met dieren. Het ritme van de seizoenen. Deel uitmaken van een lange traditie. Samen met het eigen gezin.

Boer zijn is een manier van leven. Dat blijft. Altijd.

Daar staan nieuwe ontwikkelingen tegenover, veranderingen en regels vanuit de EU, waar je als boer niet om vraagt, maar wel rekening mee houdt.

Zorgen

Wat zijn de omstandigheden waar je als boer rekening mee moet houden?

- *Hogere prijzen ruwvoer en grond*. Doordat het melkquotum verdwijnt, gaan veel veehouders meer koeien houden. Voor al die extra koeien en het extra jongvee is meer ruwvoer nodig. Ruwvoer dat er niet altijd is, waardoor prijzen gaan stijgen. Ook de druk op de grond neemt daardoor toe.
- *De melkprijs fluctueert meer*. Het ene moment stijgt de melkprijs tot grote hoogtes waardoor je denkt: dit kan niet meer op. En dan komt er weer een periode dat de prijs zo laag is dat het eigenlijk niet uit kan. De gevreesde en bejubelde marktwerking, dus.
- Groei van het bedrijf wordt alleen nog beperkt door *milieuregels*, zoals de hoeveelheid mest die geplaatst mag worden op een hectare.
- *Natuur op het bedrijf*. Er wordt in de EU over gesproken om boeren te verplichten 5 procent van hun areaal vergroeningsmaatregelen toe te passen. Denk hierbij aan landschapselementen of akkerranden. Als dit Gemeenschappelijk Landbouwbeleid goed werkt kan dit percentage nog groeien naar 7 procent.

De eigen situatie
Als straks dat quotum eraf gaat, gaan veel veehouders uitbreiden. Dat is zeker. Maar verder? Al die koeien vragen extra ruwvoer en lukt dat allemaal op de eigen grond? Grond aankopen is een optie, maar misschien niet zo verstandig, gezien de voorspelling dat de melkprijs flink gaat fluctueren. Dan is het waarschijnlijk veiliger om geen grote investeringen te doen. Grond aankopen is dus een risico. Dan maar ruwvoer aankopen? Dat kan, maar ook dat zal kostbaar zijn, als veel meer veehouders dat van plan zijn. En wat als het EU-beleid inderdaad werkelijkheid wordt dat je 7 procent van je grond natuur moet worden.

Wat dan?

Nieuwe richting
Advies: werk samen met een natuur-organisatie met hun *natuurgrond*.

Nu steken vast twijfels de kop op: 'Nou, uhm. Nee, dank u. Liever niet. Dat is wel even wat anders. Dat is ook niet zo makkelijk. Toch? Of valt het mee? Is het misschien zelfs wel aan te raden?'

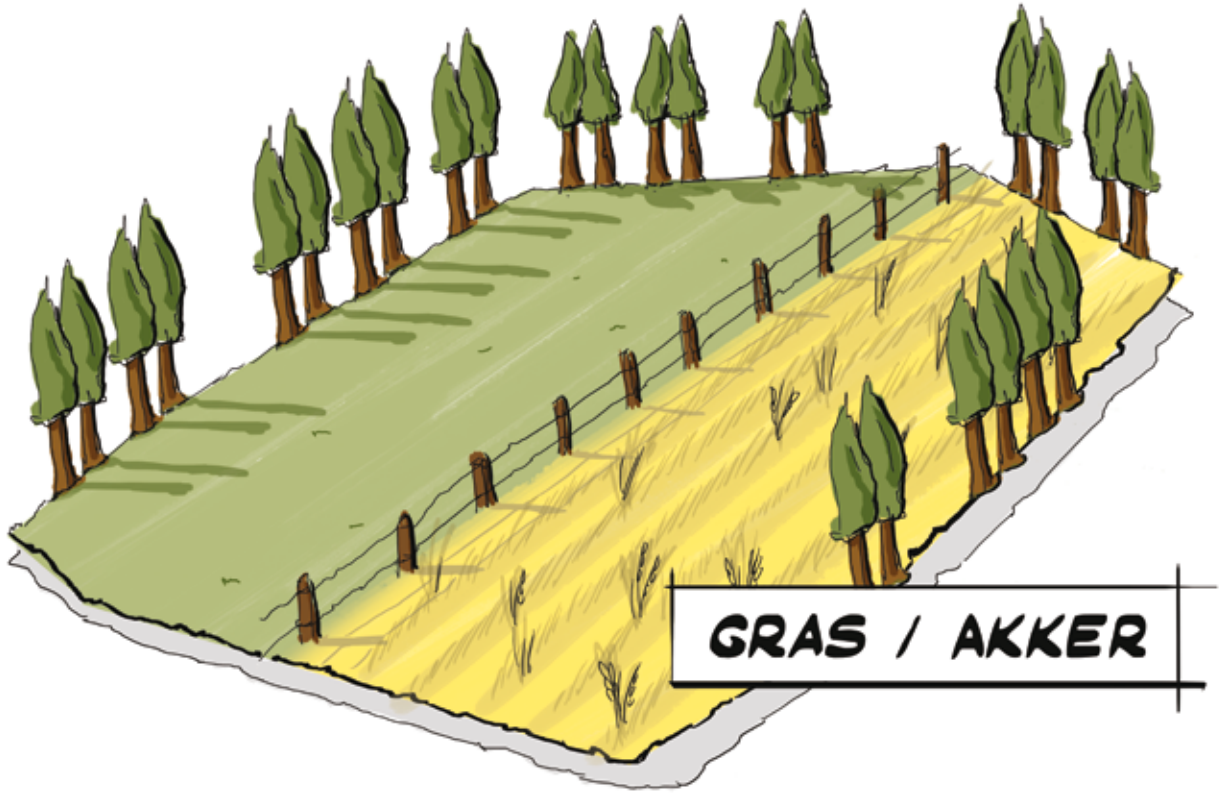
Toch is dat samenwerken een goede optie.

Lees verder over wat u aan natuurgrond kunt hebben wanneer u gaat samenwerken met een natuurbeherende organisatie.

De voordelen van natuurgrond

Ofwel:Goedkoop uitbreiden omdat grond aankopen niet nodig is

Samenwerken met een natuurorganisatie betekent uitbreiden zonder grond aan te kopen. Zonder grote investering dus.

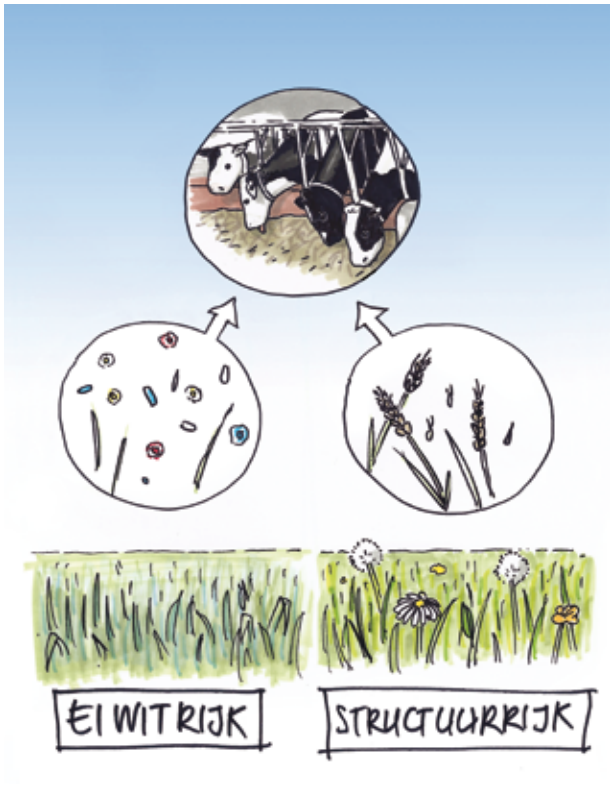

Wat heb je aan samenwerking met een natuurorganisatie?

Mogelijkheid om meer koeien te houden zonder grote financiële risico's. Bij de natuurorganisatie is grond te pachten, zodat dure grondaankoop niet nodig is.

Goedkoop, extra ruwvoer. Maaien van het natuurgras levert een goed bruikbaar ruwvoer op. De kwaliteit is minder dan van het eigen productiegras, maar nog altijd goed genoeg voor het jongvee en de droge koeien. En er is nog meer mogelijk. Wat niet zo bekend is, is dat ook het rantsoen van de melkgevende koeien deels kan bestaan uit natuurgras. De melkproductie daalt licht, maar het saldo blijft stabiel, omdat de totale voerkosten omlaag gaan, zo laat onderzoek zien. De krachtvoerkosten nemen iets toe en de ruwvoerkosten dalen. Voorwaarde is dat het aandeel natuurgras niet hoger is dan 17 procent van de totale ruwvoergift (op drogestof basis). Daarnaast kan het veelal kruidenrijke en structuurrijke gras er zelfs voor zorgen dat de gezondheid van de koeien verbetert. Ook is het natuurgras bijvoorbeeld te gebruiken als strooisel in een vrijloopstal.

De extra grond is te gebruiken om *jongvee te weiden.*

Dit weiden van jongvee scheelt bovendien in de *mestboekhouding*. De mest van uitgeschaard jongvee mag namelijk afgetrokken worden van de totale mestproductie.

De extra grond kan ook bestaan uit graanakkers. In dat geval kan dit graan een deel van het *eigen krachtvoer* vervangen.

Kortom, wie de extra natuurgrond goed inzet:

- Vermindert financiële risico's;
- Heeft goedkoop extra ruwvoer;
- Heeft ruimte om uit te breiden om daarmee de omzet te verhogen.

Dit zijn de praktische en economische voordelen.

Er zijn ook nog andere effecten, de meer 'zachte' voordelen.

Iemand die met de veehouder meedenkt. De medewerkers van de natuurorganisatie denken met de veehouder mee. Ze kijken eens naar hoe die op zijn eigen grond boert. Zien dat hij diverse landschapselementen op zijn grond onderhoudt en wijzen bijvoorbeeld op een subsidiepot daarvoor.

Nieuwe kennis. De veehouder doet kennis op over hoe hij goed kan boeren op natuurgrond. En hij leert wat meer over plantjes en beestjes waar hij normaliter nooit een blik op werpt. Hier doet hij het niet voor, maar misschien is het ook niet verkeerd. Een nieuwe uitdaging.

De bezwaren (weerlegd en wat er dan van overblijft)

Ofwel: Ja de grond is arm, maar je kunt er nog best veel mee

En dan komen de vragen: is die grond niet veel te arm, kan je er echt wel ruwvoer vanaf halen, kost het niet veel te veel arbeid, want die gronden liggen natuurlijk niet naast de eigen percelen? En als er nou onkruid op staat, mag ik dat dan echt niet een keertje spuiten?

Wat als…

Wat als… de voederwaarde van het beheergras lager is dan van mijn eigen gras? De kwaliteit is altijd wat lager. Dat wil zeggen, de netto drogestofopbrengst is lager, net als het eiwitgehalte en de voederwaarde en er zit juist meer structuur in. Toch wil dat niet zeggen dat het natuurgras 'rommel' is en zonder waarde. Het jongvee en de droge koeien kunnen er prima van eten. Het natuurgras is zelfs geschikt voor melkkoeien. Als het goed gemengd is met het eigen gras en voor maximaal 17 % uit natuurgras bestaat, blijft zelfs de melkproductie grotendeels op peil.

En zo zijn er nog veel meer vragen.

Wat als…

… er te veel mos op de grond zit?
… de productiewaarde te laag is?
… de grond te arm is, er niets meer van af komt?
… het onkruid de overhand krijgt?
… de graanakkers te weinig opleveren?
… percelen op afstand extra arbeid en tijd vragen?
… weiden op afstand extra arbeid kost?
… de gronden heel erg nat zijn?
… percelen moeilijk werkbaar zijn?
… loslopende honden van recreanten last veroorzaken?

Het antwoord op deze vragen is achter in dit document te vinden.

Wanneer is samenwerken met natuurorganisatie zinvol?

Waarom samenwerken? We kunnen toch ook de natuurgrond simpelweg pachten?
Dat kan ook. Maar dan missen beide partijen de mogelijkheid om meer te doen dan wat wordt gevraagd. Wie grond pacht gebruikt de grond precies volgens de regels, niet meer en niet minder. Gevolg is dat er kansen blijven liggen om de productie te verhogen of om het natuurbeheer beter in te passen in bedrijfsvoering.
Samenwerken is namelijk samen puzzelen wat wel past en wat niet. Er is te praten over de voorwaarden, zodat de natuurgrond met het beheer daarover beter past bij het bedrijf, zonder dat de natuurorganisatie het gevoel heeft dat de natuurwaarden omlaag gaan. Wellicht is het mogelijk grond te ruilen.

Natuurgrond is zeker alleen voor extensieve bedrijven?
Nee, zeker niet. Natuurgrond past juist bijzonder goed op intensieve bedrijven. Neem het ruwvoerrantsoen voor de melkkoeien. Dit kan tot 17 procent (op droge stof basis) bestaan uit natuurgras. De melkproductie blijft dan redelijk op peil en veel melkveehouders ervaren bovendien dat de gezondheid van de koeien omhoog gaat. Maar dan moet je wel zeker weten dat de koeien het voer opeten, en dat ze dus niet het natuurgras laten liggen. Daarvoor is een voermengwagen het meest geschikt. En die is weer het meest rendabel op een intensief bedrijf.
Zo is het ook vaak juist op een intensiever bedrijf makkelijker om in productiegroepen te voeren, waarbij de ene groep meer of juist minder natuurgras krijgt dan de andere groep.

En zo zijn er nog meer situaties waarvan u zich wellicht afvraagt of samenwerken wel of juist niet mogelijk is.

Veelvoorkomende vragen:
- Past samenwerking met een natuurorganisatie voor elk bedrijf?
- Luister eens, ik ben boer omdat ik eigen baas wil zijn. Dat past bij mij. Dan ga ik toch niet samenwerken met een natuurorganisatie?
- Ik doe nu niets met natuur. Zou het wel bij me passen?
- Ik wil melken, productie draaien. Ik heb ook niets met natuur. Wat kunnen mij die paar plantjes schelen?
- Ik wil wel natuurgrond pachten, maar de natuurorganisatie wil alleen maar eenjarige pacht. Ik wil meer zekerheid.
- Ik krijg wel meer grond, maar wat heb ik daaraan als die niet meetelt voor de mestwetgeving?

Het antwoord op deze vragen is achter in dit document te vinden.

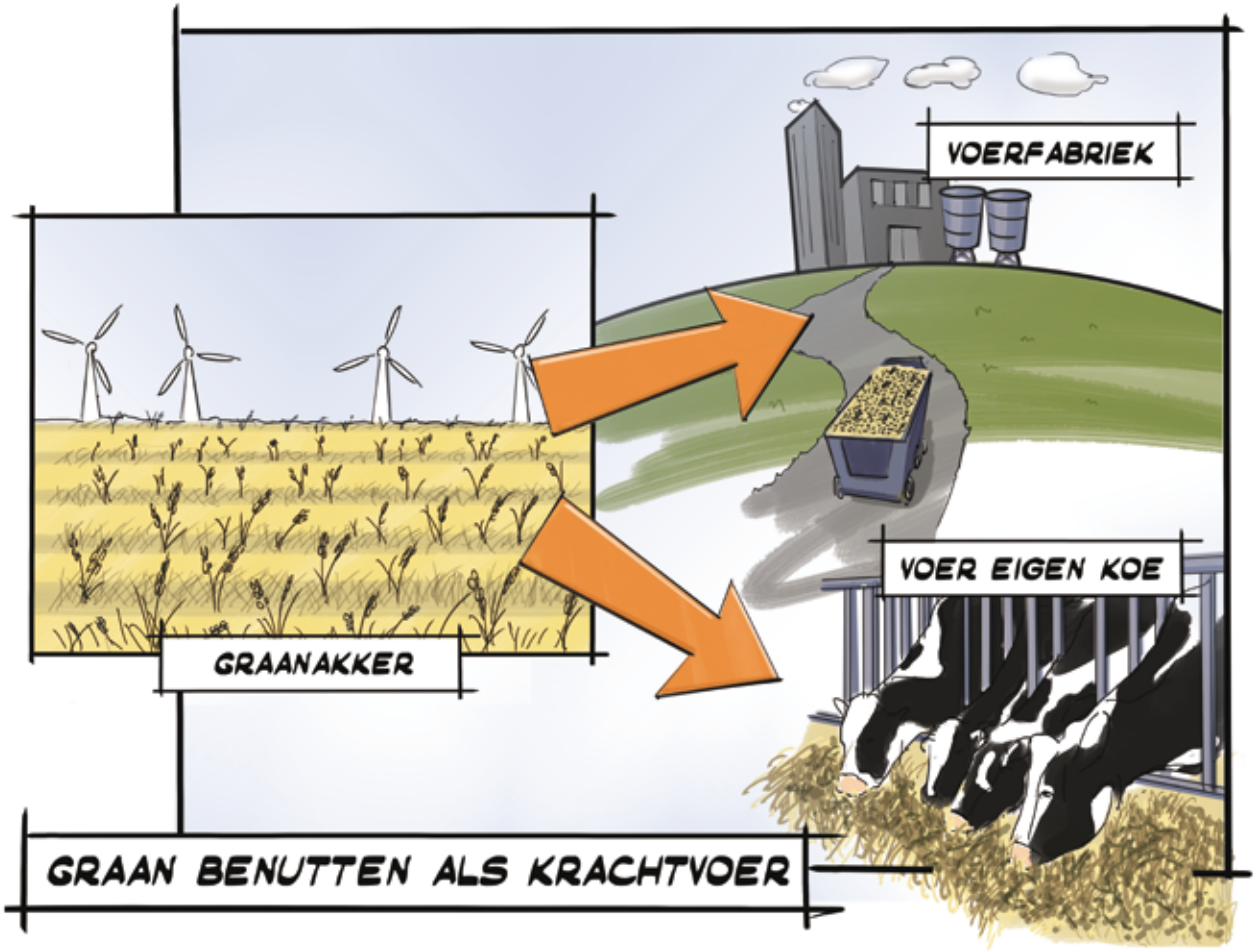
Echt samenwerken

Het jongvee loopt rustig in het natuurgras 10 kilometer van het bedrijf af. Natuurlijk moet je er als veehouder wel eens heen, maar die extra grond is mooi meegenomen. Hiermee kon hij uitbreiden zonder veel extra investeringen. En de opbrengsten zijn het dubbel en dwars waard. Dat natuur-gras is prima in te kuilen, en gemengd met het eigen productiegras nog goed voor de melkkoeien ook. Als je het met mate voert. Zelfs het graan van de graanakker van de natuurorganisatie levert wat op. Niet veel, maar toch net genoeg om een deel van het krachtvoer te vervangen. Ja, die natuurgrond vraagt wat extra werk, maar het levert zeker wat op. Wie had dat ooit gedacht? Dat die natuurgrond zo waardevol zou zijn voor het bedrijf?

Zo kan het eruit gaan zien als veehouder en natuurorganisatie werkelijk gaan samenwerken.

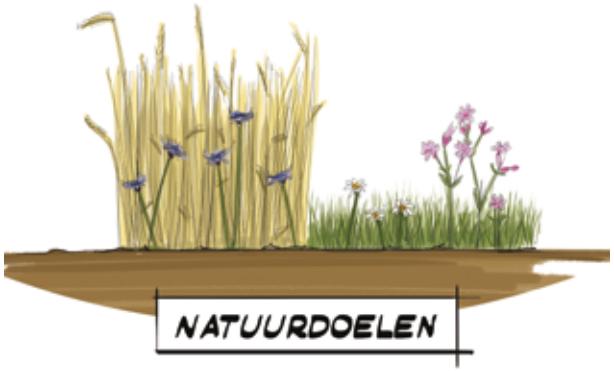
Nuchter bekeken komt samenwerken hier op neer:
de natuurorganisatie en veehouder gaan vanuit hun eigen doelen op zoek naar een goede match. De veehouder wil extra grond en de natuurorganisatie wil via lagere kosten betere natuurkwaliteit.

Zie verder ‘Wat komt er kijken bij samenwerken?’ op pag 14.

Biodiversiteit, de kern van het leven

De natuur. Een verzamelwoord voor alle dieren, planten, landschappen, levensgemeenschappen. Groot en klein.

Die natuur hoort er te zijn en moet ook blijven. In al haar diversiteit.
Dat is de kern, de overtuiging. Daarom is het belangrijk dat er natuurorganisaties zijn, die ervoor zorgen dat planten of dieren die kwetsbaar zijn te helpen overleven. Zo dragen ze eraan bij dat de biodiversiteit in stand blijft, zodat ook volgende generaties kunnen genieten van de diversiteit in levensvormen.

Dat is wel eens frustrerend als er tegenwerking is. Als er weer nieuwe ontwikkelingen zijn waardoor het werk voor de natuur in het gedrang komt.

Zorgen

Welke ontwikkelingen baren zorgen?

- *De landbouw blijft verder intensiveren.* Boeren zijn veelal genoodzaakt om verder te intensiveren om voldoende inkomen te halen. Er lijkt dan geen plaats voor natuur in de bedrijfsvoering.
- *De politieke en maatschappelijke aandacht voor de natuur verschuift.* Politiek en maatschappij ergeren zich eraan dat natuur ontwikkelingen als bouwen, nieuwe wegen of landbouw onmogelijk maakt. Ze vinden het onterecht dat er geld naar de natuur gaat, terwijl er op andere vlakken zwaar bezuinigd moet worden. In hun ogen levert de natuur niets op. Ze hechten wel belang aan natuur, om er te recreëren, maar zien de waarde niet van tien verschillende soorten als één ook al mooi is.
- *Subsidies voor natuur(beheer) nemen af.* Er is een trend dat natuur zichzelf meer moet gaan bedruipen. Subsidies nemen al af, en wellicht zet die trend nog verder door. De kwaliteit van de natuur komt daarmee in het gedrang.

De eigen situatie

Natuurbehoud en -herstel zal blijven. De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) gaat verder voltooid worden en voor diverse gronden is vastgelegd welke soorten daar moet komen. Op dit moment is een deel van de agrarische grond in gebruik voor natuurdoelstellingen (beheerpakketten) en een deel van de natuurgrond agrarisch in gebruik: er zijn veehouders die die grond pachten. Zij houden zich exact aan de afgesproken voorwaarden voor die grond. Niet meer en niet minder.
Op andere natuurgronden is het beheer in handen van de eigen natuurorganisatie. Dat lijkt handig, maar kan duurder uitpakken omdat een natuurbeheerder niet altijd over de juiste machines beschikt en de juiste kennis heeft van een agrarisch beheer.

Nieuwe richting

Advies: werk samen met een *veehouder* op de natuurgrond.

Nu steken vast twijfels de kop op: 'Samenwerken? Nou, nee, dat gaat vast niet. Wat weet die veehouder nou van zeldzame plantjes? Nee, daar kunnen we niet op vertrouwen.'

Toch is dat samenwerken een goede optie. Lees verder over wat een natuurorganisatie heeft aan samenwerken met een veehouder.

De voordelen van samenwerken met een veehouder

Ofwel: met minder kosten toch een goed beheer van de natuurgrond

Werkt een natuurorganisatie echt samen met een veehouder dan neemt het draagvlak voor natuurbehoud toe en nemen de kosten voor het beheer van natuurgrond af.

Wat heb je aan die samenwerking met een boer?

Minder beheerkosten. Een veehouder kan het agrarisch werk goedkoper uitvoeren dan een natuurorganisatie. Simpelweg omdat het zijn dagelijks werk is, hij over de juiste machines beschikt en flexibeler is dan een werknemer van de natuurorganisatie. Bovendien is agrarisch werk voor een natuurorganisatie altijd iets dat 'erbij' komt.

Continuïteit in beheer. Een veehouder die natuurgrond beheert doet investeringen voor meerdere jaren. Hij breidt zijn stal uit om meer koeien te houden, schaft een voermengwagen aan om natuurgras te kunnen mengen met zijn eigen gras of koopt een pletmachine voor graan om het te kunnen voeren als krachtvoer. Deze investeringen verdient hij pas in de loop van de jaren terug. Dus zal hij ook zijn best doen de natuurgrond zo te beheren dat hij het jaar op jaar mag blijven doen.

De boer zorgt ook buiten de EHS voor natuur en landschap. Samenwerking biedt ruimte om elkaar van advies te dienen. Ook als het gaat om natuur en landschapselementen op het bedrijf van de veehouder. Neemt de boer de kennis en het advies mee naar zijn eigen bedrijfsvoering, dan ontstaat buiten de EHS een groter netwerk van natuur, waardoor daar ook de biodiversiteit toeneemt. En dat pakt ook weer goed uit voor de natuur in de EHS.

Gedragsverandering bij de veehouder. Als een veehouder verantwoordelijk is voor de natuurgrond, krijgt hij oog voor wat de natuur te bieden heeft. Hij wordt enthousiast als hij zelf een zeldzaam plantje ontdekt. Hij ontdekt dat hij er zelfs van geniet om ook op een wat 'mindere' grond gras te maaien of er jongvee naar toe te brengen. Zo wordt hij een ambassadeur voor de natuurorganisaties en maakt ook andere veehouders enthousiast voor het werk van de natuurorganisatie.

De bezwaren (weerlegd en wat er dan van overblijft)

Ofwel: ook een boer houdt van natuur

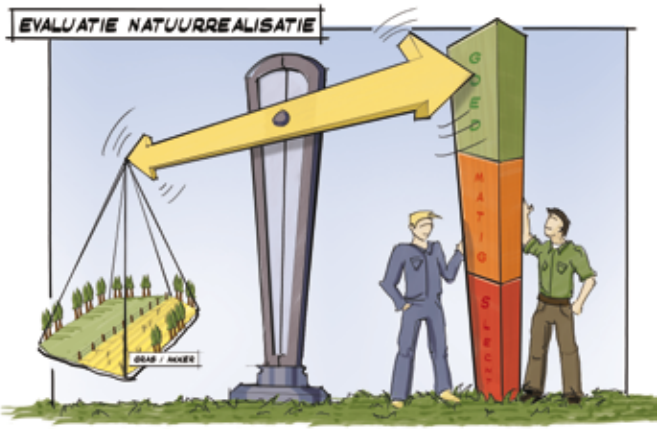
En dan komen de vragen: hoe kun je nou *samenwerken* met een veehouder, snapt die wel wat natuurbeheer inhoudt, biodiversiteit en productie gaan toch niet samen en gaat de kwaliteit van de natuur dan niet achteruit?

Wat als

Wat als… de kwaliteit van de natuur gelijk blijft of zelfs achteruit gaat? Het kan gebeuren dat het beheer van de natuurgrond niet het gewenste resultaat geeft. Het grasland is meer pitrus dan iets anders,

of de slofhak verschijnt niet. De vraag is of dit aan het beheer van de boer ligt, of dat het gewoon lastig is om echt de goede soorten te krijgen. Mogelijk lukte het ook in eigen beheer niet om de gewenste soorten te krijgen. Dan is het zaak samen met de veehouder te kijken wat wel mogelijk is. Of het is een kwestie van lange adem en geduld hebben…

En zo zijn er nog meer vragen.
Wat als:
… de veehouder zich niet houdt aan afspraken?
… de veehouder te weinig kennis heeft over natuurbeheer?

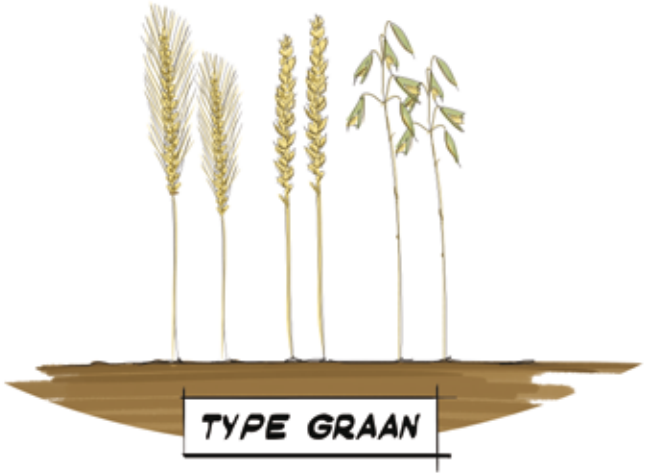
… de veehouder er niet voor openstaat ook op zijn eigen bedrijf meer aan natuur en landschap te doen?

Het antwoord op deze vragen is te vinden achter in het document.

Wanneer is samenwerken met veehouder wel of juist niet zinvol?

Ik heb er geen vertrouwen in dat de veehouder ook goed voor de natuurgrond kan zorgen. Tsja. Waarom niet? Waarom is dat vertrouwen er niet? Heeft dat met negatieve ervaringen te maken uit het verleden? Zonder basisvertrouwen in elkaar is echte samenwerking lastig. Bedenk wel dat vertrouwen kan groeien, als beide partijen ervoor open staan. Er met elkaar over praten en luisteren helpt dan al veel.

Alleen natuurgrasland is geschikt voor samenwerking met een veehouder. Dat is wel de meest gebruikelijke vorm van samenwerking, maar misschien zijn er nog wel meer mogelijkheden. Wees creatief. Een graanakker kan ook. Of misschien is er grond die een maal per jaar gemaaid moet worden, waar afspraken over te maken zijn. Of zijn er landschapselementen die de veehouder kan gaan beheren. En wie weet

zijn er zelfs mogelijkheden om onderling percelen te gaan ruilen of wellicht zelfs een ander type graan te telen.

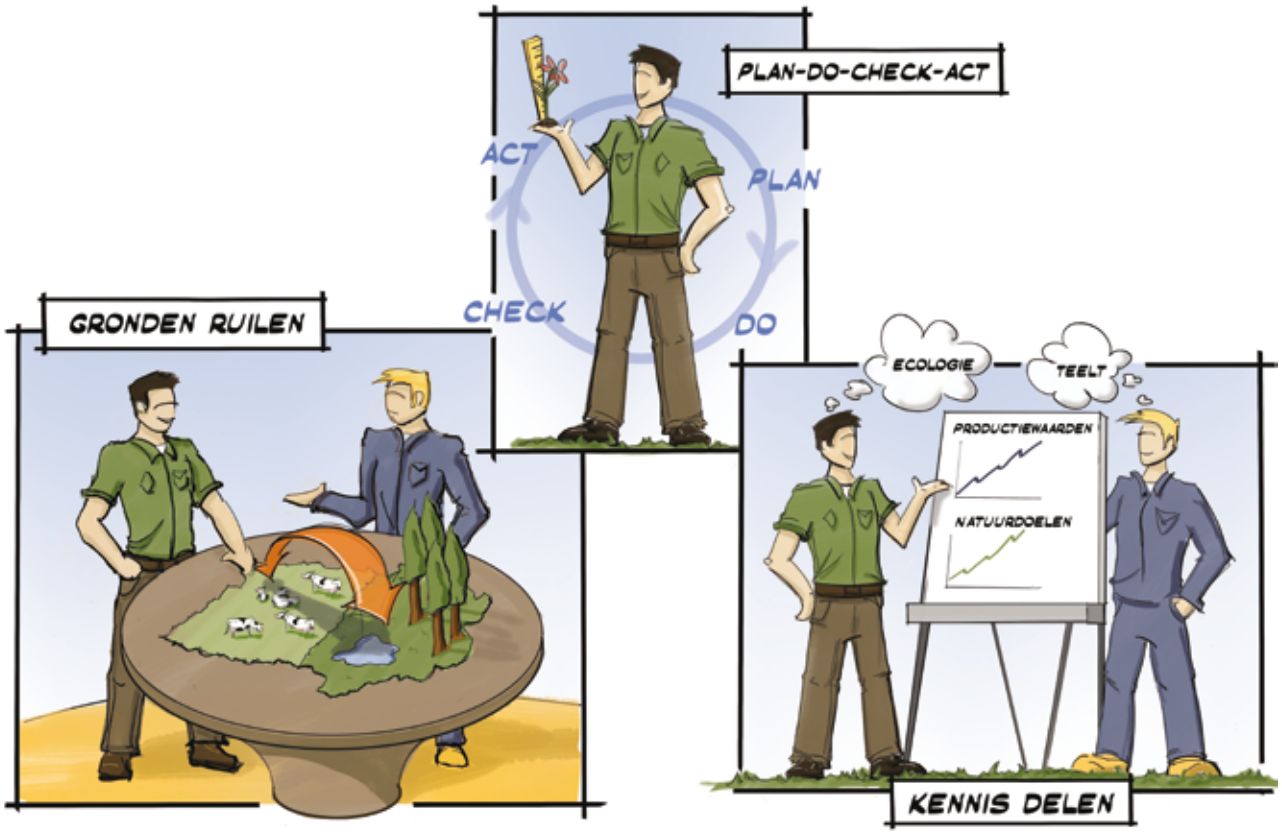
Waarom samenwerken? We kunnen toch ook onze grond simpelweg verpachten? Dat kan ook. Maar dan missen beide partijen de mogelijkheid om meer te doen dan wat wordt gevraagd. Bij verpachten doet de veehouder precies wat de regels voorschrijven, niet meer en niet minder. Bij samenwerken is er meer mogelijk, omdat je elkaar vertrouwt, ervaringen uitwisselt en allebei wil dat de ander ook voordeel heeft van de samenwerking. Beide partijen zijn dan vaak bereid te geven. Bij samenwerken kan dan aan de orde komen, dat

de veehouderij ook op zijn eigen bedrijf meer aan natuurbeheer gaat doen. Daar zijn de natuurwaarden binnen de EHS mee gebaat. En wellicht kom je er samen op uit om natuurgrond in te ruilen voor agrarische grond van de veehouder, omdat dat zowel voor de natuurwaarde als de productie-waarde beter uitkomt.

Echt samenwerken

Wat een diversiteit aan planten, dieren en landschappen. De graanakkers zien blauw van de korenbloemen en er komen zelfs slofhak en kleine leeuwenklauw in voor. In het gras is voor de geoefende natuurvorser de echte koekoeksbloem te vinden. En rondom de natuurterreinen waant de bezoeker zich 1,5 eeuw terug: met de houtwallen langs de percelen en de beekjes door de hooilanden. Hier vinden dieren een schuilplaats in het echte, oude coulissenlandschap.

Zo kan het er uit gaan zien als veehouder en natuurorganisatie werkelijk gaan samenwerken.

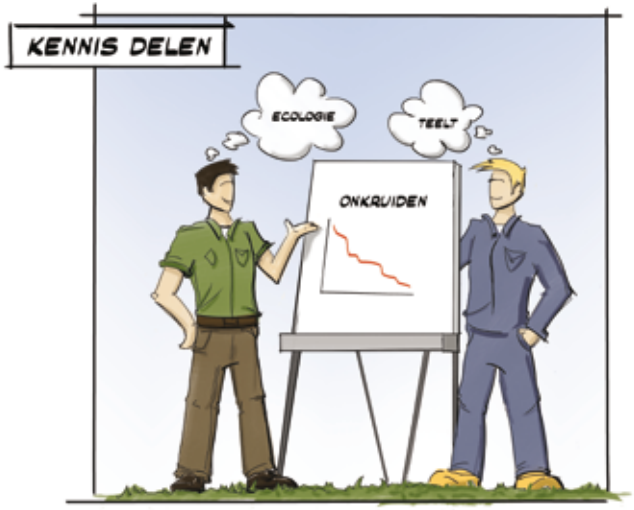

Wat komt er kijken bij samenwerken?

Economisch voordeel
Natuurbeheerder: 'Je moet je kunnen verplaatsen in de positie van de boer. Zij móeten economisch denken. Wij moeten aantonen dat het voor hen economisch loont om onze gronden te beheren.' Veehouder: 'Of wij gaan samenwerken weet ik nog niet. Ik wil eerst duidelijk hebben of uit de berekeningen blijkt dat wij er wat aan hebben.'

Wageningen UR Livestock Research heeft een berekening uitgevoerd voor een bestaand bedrijf dat de kans krijgt natuurgrond toe te voegen aan zijn bedrijf (zie de voorbeeldberekening op pag. 24 voor de achtergrond van de berekening, met gegevens van het voorbeeldbedrijf).

Uit de berekeningen komt naar voren dat het voorbeeldbedrijf een flink hoger saldo kan halen als het natuurgrond opneemt in zijn bedrijfsvoering. Met 25 hectare natuurgras en 10 hectare rogge komt het neer op bijna 21.000 euro per jaar extra.
Bij een van de berekeningen is gekeken naar het effect van omschakelen vanuit de bestaande situatie naar biologisch in combinatie met 25 ha extra natuurgras en ruim 9 ha rogge. Deze combinatie van factoren lijkt weinig extra op te leveren. Het voorbeeldbedrijf is in de basis eigenlijk te intensief voor een rendabele omschakeling. Ook wordt op het voorbeeldbedrijf meer krachtvoer gevoerd waardoor het met extra krachtvoer de lagere kwaliteit van het natuurgras kan compenseren. Dat pakt voor een biologische bedrijfsvoering in dit geval niet goed uit, omdat biologisch krachtvoer daarvoor te duur is.

Zo'n soort berekening is een eerste verkenning om te achterhalen of er meerwaarde te verwachten is voor de boer. Het is het startpunt, niet het eindpunt.

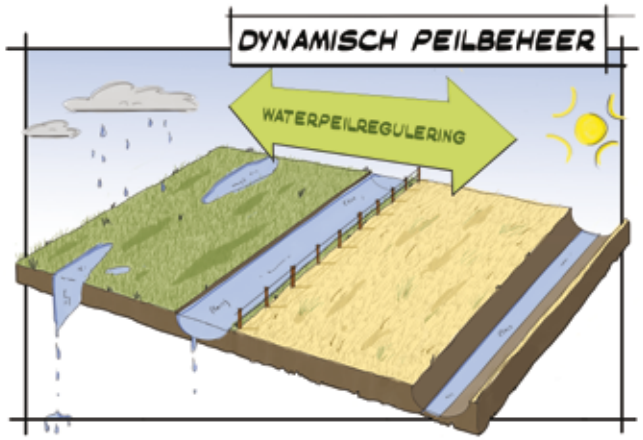
Oog hebben voor elkaars belang
Natuurbeheerder: 'Je moet respect hebben voor elkaar.'
Samenwerken betekent samen om de tafel gaan zitten en kijken wat er mogelijk is. Uitgangspunt daarbij is dat ieder de wil heeft om eruit te komen. Dat betekent overleggen, praten, consensus zoeken.

En ook: weten wat ieders belang is. Voor de veehouder is dat economisch voordeel hebben van de samenwerking. Voor de natuurorganisatie is dat het behalen van de natuurdoelen. De meeste natuurgronden vallen onder de EHS, waarvoor afspraken gelden met de overheid over bijvoorbeeld het bemestingsniveau of het waterpeil, en over soorten planten die erin moeten komen.
Samenwerken betekent ook oog hebben voor de manier van werken van de ander. Een natuurbeheerder moet weten dat het beheer van de natuurgrond de veehouder extra werk kost en dat hij wellicht zorgen heeft over de kwaliteit van het natuurgras. En het is prettig als een veehouder weet dat een natuurorganisatie nu eenmaal wat ambtelijker werkt en niet zo snel antwoord geeft op vragen. En dat brandnetels en distels voor allebei onkruid is.

Open staan, vanaf de start
Natuurbeheerder: 'Het werkt niet als wij vooraf een eisenpakket klaar hebben liggen.'
Samenwerken is anders dan alleen grond pachten. Wie grond pacht heeft te voldoen aan de voorwaarden van de natuurorganisatie. Om samenwerking te laten slagen is het van belang om al pratend tot een goede oplossing te komen. En soms is een oplossing te vinden in de technische hoek: bijvoorbeeld met een stuw tussen de grond van de veehouder en de natuurgrond, waardoor de natuurgrond een hoger peil heeft en de grond van de veehouder een lager.

Toegeven en elkaar wat gunnen
Natuurbeheerder: 'De relatie is er een van geven en nemen.'
Veehouder: 'Je moet allebei toegeven.'
Samenwerken is soms water bij de wijn doen, voor allebei. Natuurlijk staan ieders belangen voorop: natuur voor de natuurorganisatie en inkomsten voor de veehouder. Maar hoe die doelen bereikt worden, kan van geval tot geval verschillen. En dan is er ook ruimte om te geven en te nemen, om allebei toe te geven op het oorspronkelijke standpunt.
Waar graan gepland stond, kan misschien ook wel gras komen. Als dat de veehouder beter uitkomt, terwijl de natuurdoelen toch gehaald worden, moet dat mogelijk zijn. Of misschien gaat de productiewaarde van de grond wel heel erg achteruit. Waarop de veehouder op een gegeven moment denkt: 'ik zou graag een beetje bemesten, maar laat ik dit maar niet doen, want dan verdwijnt die zeldzame plantensoort.'
En dan kan het maar zo zijn dat door dit overleg zowel de productiewaarde van de gronden van de veehouder omhoog gaan en ook de natuurwaarden verbeteren.

Kennis delen
Natuurbeheerder: 'Misschien kunnen ze de landschapselementen beter beheren dan wij.'
Zowel natuurorganisaties als veehouder hebben unieke kennis die de ander niet heeft. De veehouder heeft advies over hoe de natuurorganisatie de bodem beter kan beheren of wat er te doen is tegen dat hardnekkige onkruid. De natuurorganisatie adviseert de veehouder over mogelijke subsidies voor landschapselementen. Erik Voogd, veehouder: 'Ik heb al gezegd dat ze kali kunnen strooien op het perceel dat vooral uit mos bestaat.'

Hans Gerritzen, Landschap Overijssel: 'Wij ontdekten laatst in oude rapporten dat boeren vroeger jongvee liet weiden in percelen waar essen omheen stonden. Dat jongvee at de jonge scheuten van de essen omdat daar bepaalde sporenelementen in zitten die gezond voor ze zijn. Dat is oude kennis die we waren vergeten, en waar een boer misschien weer wat mee kan.'

Over de schouder meekijken

Natuurbeheerder: 'Over en weer meer zeggenschap hebben'

Een verdergaande samenwerking kan ertoe leiden dat beide partijen meekijken hoe de ander boert/beheert. De veehouder ziet hoe de natuurbeheerder zijn terrein beheert en heeft daar wellicht slimmere ideeën voor. De natuurorganisatie geeft de veehouder suggesties om bijvoorbeeld een houtwal te verzorgen zodat er een aantrekkelijk landschap ontstaat.

Vertrouwen

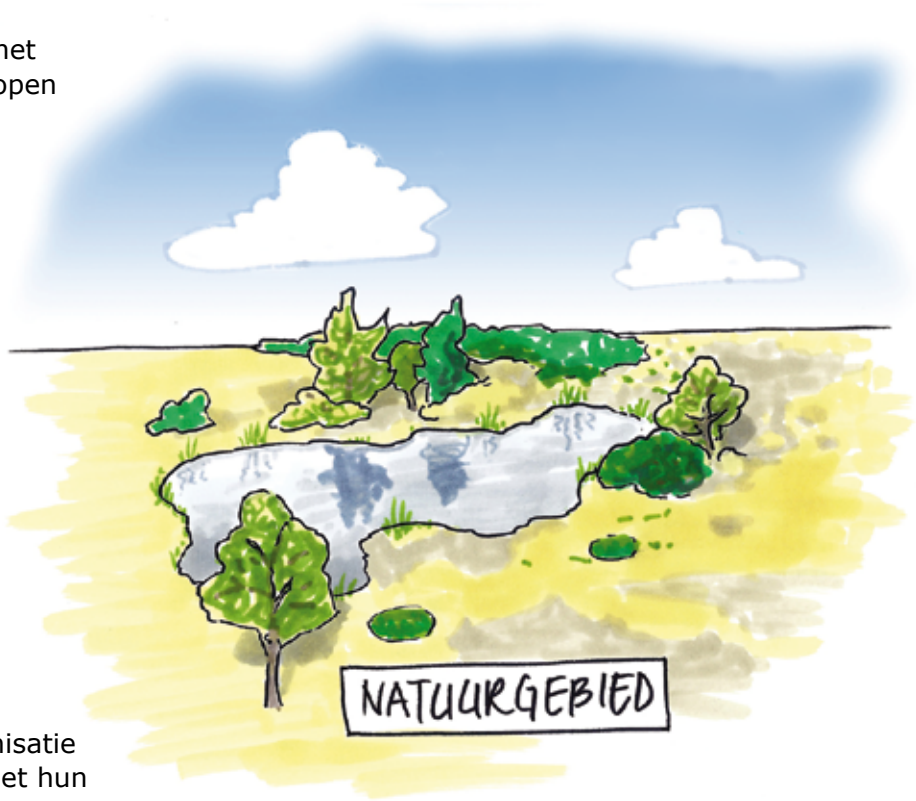
Natuurbeheerder: 'Als we gevangenen zijn van de afspraken dan schiet het niet op. Dat willen wij als natuurorganisatie niet, en de veehouder ook niet.'

Het draait uiteindelijk om vertrouwen in elkaar. Dan weet de natuurorganisatie dat het wel goed komt met het beheer en de veehouder weet dat als iets niet werkbaar is voor hem, hij er samen met de natuurbeheerder wel uitkomt. Hans Gerritzen, Landschap Overijssel: 'We gaan uit van de goede trouw van de veehouder en het is niet nodig dat hij steeds hoeft te vragen of dit mag of dat.'

Verwachtingen

Natuurbeheerder: 'Praat de veehouder liefdevol over natuur?'

Voor de natuurorganisatie is het belangrijk dat de veehouder open staat voor wat de natuur te bieden heeft. Iemand die spontaan zegt dat hij zelf ook een kerkuil heeft. Of iemand die er niet voor schroomt op te treden tegen een stroper of eigenaren van honden erop wijst dat hun hond aangelijnd moet blijven. Dat is ook de reden dat natuurorganisaties het liefst werken met biologische boeren. Die hebben over het algemeen voldoende affiniteit met natuur en hun bedrijfsvoering is minder intensief. Ook verwacht de natuurorganisatie dat de veehouder wat doet met hun suggesties over natuur- en landschapsbeheer op het eigen bedrijf. Karel Hesselink, Landschap Overijssel, verwoordt het zo: 'Ik ga er wel vanuit dat de veehouder die met ons samenwerkt lid is van onze organisatie en de natuur een warm hart toedraagt.'

Toekomstdromen van Landschap Overijssel

Het ideaal van Landschap Overijssel gaat verder dan wat nu nog mogelijk is. Nu liggen natuurdoelen vast per perceel. Ruilen is niet mogelijk, wetgeving verhindert dat. Hesselink ziet dat graag anders. Als de natuurdoelen voor een gebied gelden, wat maakt het dan uit waar ze gehaald worden, vindt hij. Want het kan best zijn dat er met ruilen een perceel vrij komt waar de natuur beter gedijt. Of dat het voor de boer makkelijker is om op een ander perceel graan te telen. Of om op het eigen bedrijf een perceel te verschralen en in ruil daarvoor het dubbele aantal hectares van de natuurorganisatie terug te krijgen.

Hesselink en Gerritzen hopen in ieder geval op een omslag in denken. Ze willen toe naar een landschap dat er aantrekkelijk uitziet, waar dieren kunnen schuilen in de verschillende landschapselementen en waar zeldzame plantensoorten goed gedijen.
Dat alles is uiteindelijk alleen mogelijk, denken ze, als de veehouder oog en gevoel krijgt voor die natuur. Als die niet streeft naar een bedrijf met zoveel mogelijk koeien, maar naar een bedrijf met een optimaal aantal koeien, waar natuurgrond een logisch onderdeel van uitmaakt. De veehouders die zo denken, halen een hoger inkomen en zorgen tegelijk goed voor de natuur en het landschap, is de overtuiging van de mannen van de natuurorganisatie. Want wie eenmaal natuurgrond beheert en samenwerkt met een natuurorganisatie, komt er na verloop van tijd achter dat die natuur waardevol is. Voor het eigen bedrijf en voor de omgeving.

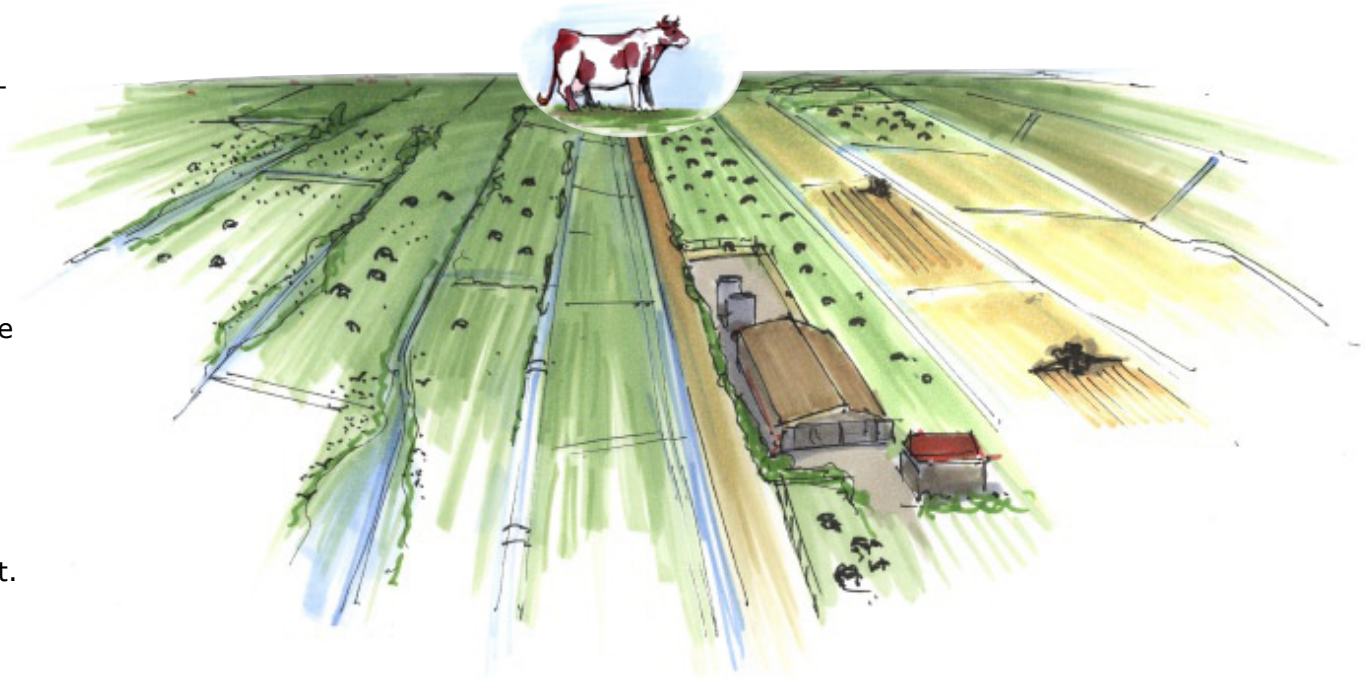
Samenwerken in de praktijk, de melkveehouder

Het begon met 4,5 hectare rogge, tien jaar geleden. En nu heeft Jos Elderink, biologisch melkveehouder, 30 hectare natuurgrond; naast de permanente rogge-akker ook gras en een perceel met gras-klaver en graan. Natuurgrond past nu eenmaal goed bij zijn biologisch bedrijf, vindt de melkveehouder. De rogge voert hij als geplet graan aan zijn koeien en de kruiden in het natuurgras zijn een goede afwisseling met het 'gewone' gras. 'Het ruikt heerlijk, net alsof het alpengras is en de koeien vinden het ook lekker.'

Welke planten er allemaal op zijn natuurgrond voorkomen, weet hij niet, daar zijn de natuurbeheerders voor. Wel weet hij dat het er veel zijn. De akker staat in het voorjaar blauw van de korenbloem en als de rogge geoogst is, komen de akkerkruiden weer boven. 'Sommige mensen noemen ze onkruiden, maar voor mij zijn het kruiden.'

Misschien gaat hij binnenkort mee als de 'mannen van Natuurmonumenten' zijn gras gaan inspecteren. Soms leert hij ze nog wat. Zoals bij het perceel waar hij alleen maar gras mag afhalen om het fosfaatgehalte in de bodem terug te brengen. 'Op een gegeven moment komt er geen gras meer van af als je nooit mag bemesten.' Dan is er nog wel te veel fosfaat, maar een tekort aan kali en stikstof, legt Elderink uit. Hij stelt dan voor om met kali te bemesten. Dan levert het gras wat meer op, zodat uiteindelijk de verschraling beter verloopt. En als het fosfaatgehalte voldoende gedaald is, kan er ruige stalmest over heen.

Open staan voor elkaar, noemt hij dat. Dat is de beste manier van samenwerken.

Bijlage

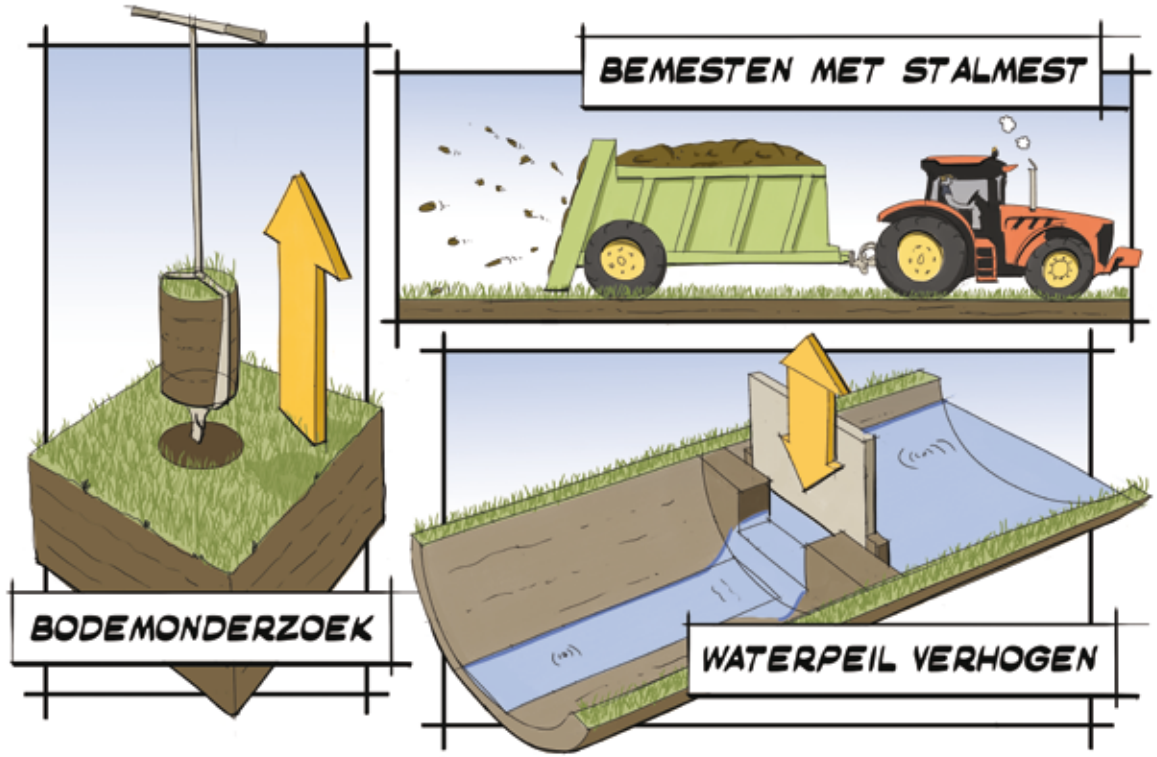
Als veehouder samenwerken met een natuurorganisatie

Wie als veehouder overweegt om samen te werken wil eerst weten of hij nog wel gras van natuurgrond kan halen, of het natuurgras voldoende voederwaarde heeft voor zijn koeien en of het niet te veel tijd gaat kosten om percelen op afstand te hebben. Hieronder antwoord op veelvoorkomende vragen.

Wat als…

Wat als… de voederwaarde van het beheergras lager is dan van mijn eigen gras? De kwaliteit is altijd wat lager. Dat wil zeggen, de netto drogestofopbrengst is lager, net als het eiwitgehalte en de voederwaarde, en er zit juist meer structuur in. Toch wil dat niet zeggen dat het natuurgras 'rommel' is en zonder waarde. Het jongvee en droge koeien kunnen er prima van eten. Het is zelfs geschikt voor melkkoeien. Als het totale rantsoen ruwvoer goed gemengd is en voor maximaal 17 % (op drogestofbasis) uit natuurgras bestaat, blijft zelfs de melkproductie grotendeels op peil.

Wat als… er te veel mos op de grond zit? Soms heb je van die gronden, waar vrijwel alleen mos staat. Daar is met de beste wil van de wereld geen gras voor de koeien af te halen. Wat heb je daar nou aan? Op het eerste gezicht inderdaad niet veel. Maar veel mos betekent dat de pH van de grond te laag is, en ook de natuurbeheerder heeft daar niets aan. Er groeit geen gras en er groeit geen kruid. In overleg met

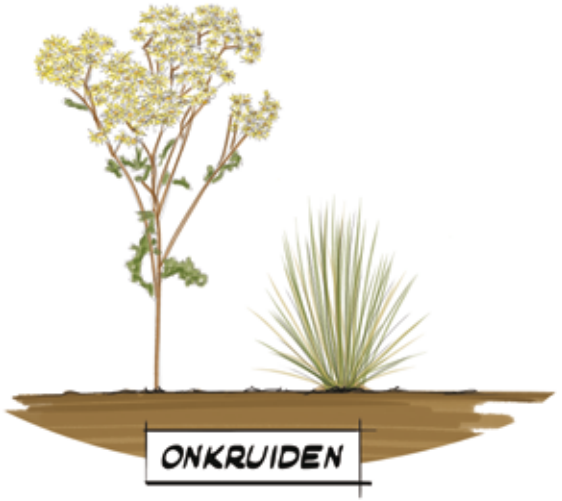
de natuurbeheerder zijn dan herstelmaatregelen mogelijk.

Wat als… de productiewaarde te laag is? De productiewaarde van natuurgrond is lager dan van eigen grond. Hoeveel lager varieert per grond en hangt af van wat de natuurorganisatie wil bereiken. Toch kan het zijn dat de situatie van een bepaald perceel niet is wat beiden voor ogen staat. Met een grondmonster is te bepalen wat de bodemtoestand is. Op basis daarvan is te bekijken of het waterpeil omhoog kan of dat met stalmest de bodemvruchtbaarheid te verbeteren is.

Wat als… de grond te schraal is, er niets meer van af komt? Het is vaak de bedoeling van de natuurbeheerder om de grond te verschralen omdat dan de planten komen die ze willen laten komen. Maar het kan zijn dat de grond te schraal wordt, en dat dan ook de gewenste planten verdwijnen. In overleg met de natuurbeheerder is af te stemmen hoe schraal de grond moet worden en of het wellicht handig is om toch wat stalmest te geven. Overigens is ook gras van schraal grasland te mengen met het eigen ruwvoer.

Wat als… het onkruid de overhand krijgt? Grond die jarenlang bemest is geweest en dan verschraald wordt tot natuurgrond, kent vaak een aantal overgangsjaren. In dit stadium verschijnen er onkruiden die niemand wil, de veehouder niet en de natuurbeheerder niet. Door nog verder te verschralen verdwijnen deze overgangsonkruiden. Het is dus een fase waar je doorheen moet. Soms kan dit sneller door aan de hand van bodemmonsters ontbrekende meststoffen toe te voegen, zoals kalium. Die meststof helpt bovendien om het overschot aan fosfaat versneld te verminderen. Ook heeft de boer dan in de eerste jaren een hogere productie. Het kan ook zijn dat bepaald onkruid niet verdwijnt, en dat zowel boer als natuurbeheerder ervan af wil. Overleg wijst uit wat de mogelijkheden dan zijn.

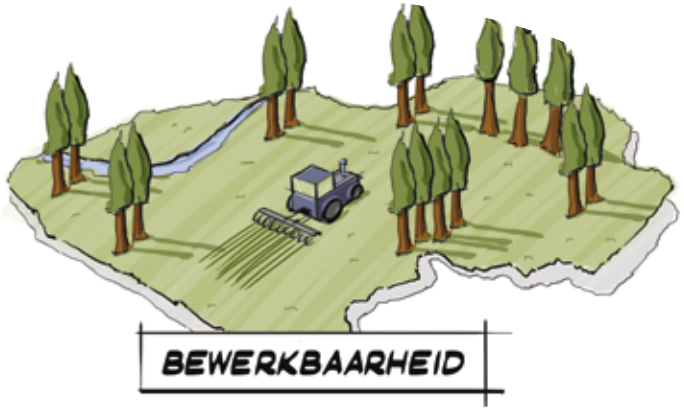
Wat als… de graanakkers te weinig opleveren? Graan telen op een natuurakker is niet altijd makkelijk. Voor je het weet zit het graan vol onkruid dat de oogst bemoeilijkt, zo niet onmogelijk maakt. Dat is alleen te voorkomen met een scala aan maatregelen om het onkruid kwijt te raken; denk aan een vals zaaibed om het onkruid voor de zaai van het graan onder te kunnen werken en vervolgens op de juiste momenten eggen. Sommige jaren raakt het graan toch overwoekerd door bijvoorbeeld wikke of winde. Dan zit er soms niets anders op dan alles maar onder te ploegen; oogsten kost dan meer dan het oplevert. Is het graan wel schoon, dan zijn er twee opties: het kan naar de voerindustrie om bijgemengd te worden in biologisch krachtvoer of het kan een deel van het eigen krachtvoer vervangen. In ieder geval vraagt graan telen extra werk. Maak van te voren berekeningen om te zien of teelt rendabel kan zijn.

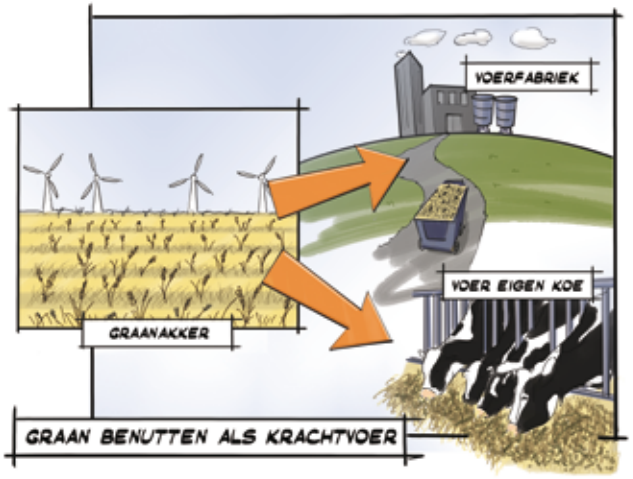
Wat als… percelen op afstand extra arbeid en tijd vragen? Meestal liggen de percelen van de natuurorganisatie verder weg dan de eigen gronden. Dat betekent inderdaad extra arbeidsuren, vanwege de extra afstand. Of dat uitkomt, verschilt van bedrijf tot bedrijf. Calculeer in hoeveel reis- en arbeidstijd zo'n perceel kost en of die tijd beschikbaar is.

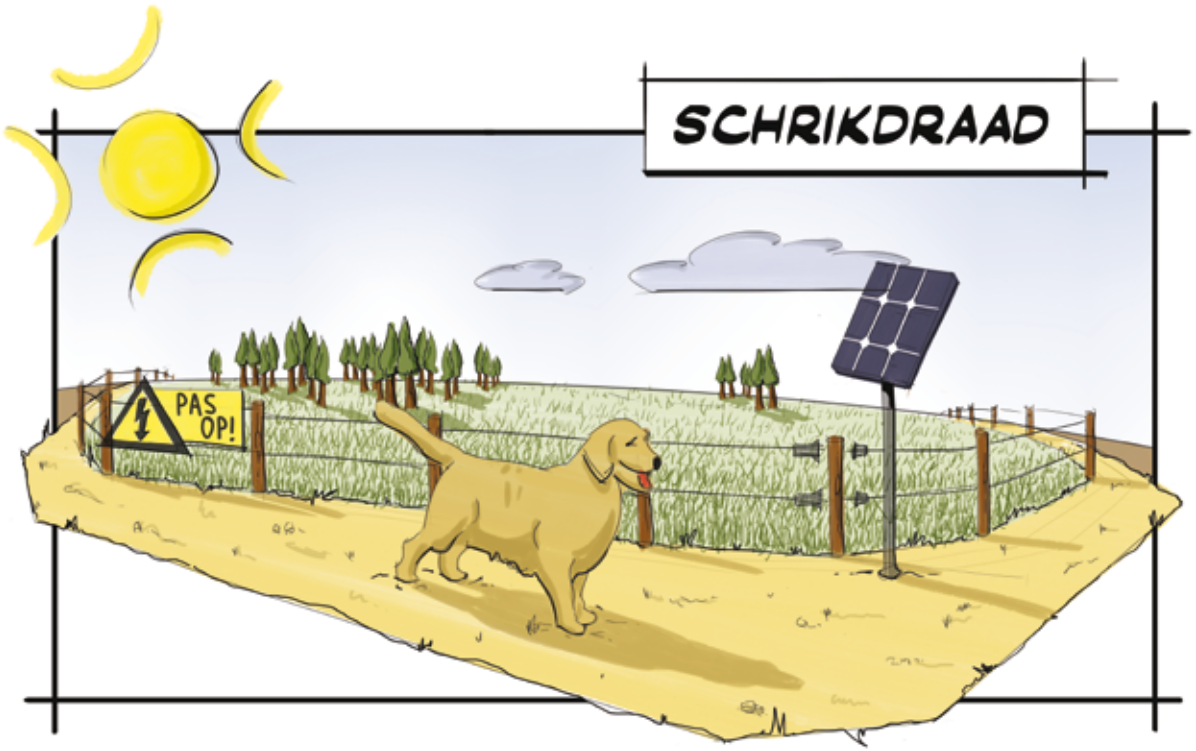
Wat als… weiden op afstand extra arbeid kost? Ook jongvee weiden op afstand kost extra tijd en ook hierbij is het belangrijk in te schatten hoeveel extra arbeid- en reistijd dit vraagt.

Wat als… de gronden heel erg nat zijn? Vaak is het grondwaterpeil van natuurgronden hoger dan van landbouwgronden. Daardoor is het gras lastig te oogsten en treedt makkelijk rijschade en vertrappingsschade op. Een jaar kan zelfs zo nat zijn dat oogsten helemaal niet mogelijk is. Daar staat tegenover dat er tegenwoordig steeds vaker droge jaren zijn, of jaren met extreem droge periodes. In zo'n periode komt er nog wel wat af van deze natte natuurgrond. In die zin is natte natuurgrond een soort risicospreiding: een buffer voor de droge jaren.

Wat als… percelen moeilijk werkbaar zijn? Sommige percelen zijn erg klein of hebben rare hoeken, waardoor ze niet overal te bewerken zijn, zeker niet met de grote machines van loonwerkers. Overleg hierover

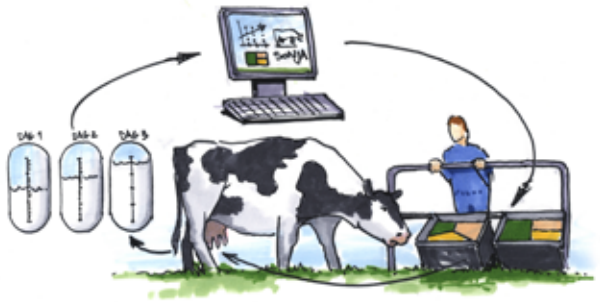
met de natuurbeheerder. Wellicht is het perceel werkbaar te krijgen door die rare hoeken in te zaaien met graan, dat verder niet verzorgd hoeft te worden. Of door er een houtwal neer te zetten.

Wat als… loslopende honden van recreanten last veroorzaken? Er lopen nog wel eens wandelpaden langs natuurgronden, waar recreanten hun honden los laten lopen. Dat is niet zo erg, zolang de honden maar niet de wei in lopen en daar hun behoeften doen. Sommige honden dragen de parasiet Neospora bij zich, die abortus kan veroorzaken bij drachtige koeien. In de wei vreet de koe wel om de drollen heen, maar komen de uitwerpselen van de hond mee met het kuilvoer, dan krijgt de koe met de uitwerpselen ook de parasiet binnen.
Als honden zo de wei in kunnen lopen, dan zijn er wellicht mogelijkheden om dat te verhinderen, bijvoorbeeld met schrikdraad.

Zo niet, maak dan een afweging: wat is het risico op besmetting en abortus bij de koeien en wegen de financiële voordelen van de betreffende natuurgrond daar tegenop?

Voor welke veehouders is samenwerking weggelegd?

Natuurgrond is zeker alleen voor extensieve bedrijven?
Nee, zeker niet. Natuurgrond past juist bijzonder goed op intensieve bedrijven. Neem het ruwvoerrantsoen voor de melkkoeien. Dit kan tot 17 procent (op droge stof basis) bestaan uit natuurgras. De melkproductie blijft dan redelijk op peil en veel melkveehouders ervaren bovendien dat de gezondheid van de koeien omhoog gaat. Maar dan moet je wel zeker weten dat de koeien het voer opeten, en dat ze dus niet het natuurgras laten liggen. Daarvoor is een

voermengwagen het meest geschikt. En die is weer het meest rendabel op een intensief bedrijf.
Zo is het ook vaak juist op een intensiever bedrijf makkelijker om in productiegroepen te voeren, waarbij de ene groep meer of juist minder natuurgras krijgt dan de andere groep.

Past samenwerking met een natuur-organisatie voor elk bedrijf?
Bij het ene bedrijf past het ongetwijfeld beter dan bij het andere. Is er nog ruimte in de stal om extra dieren te houden, dan is geen investering in huisvesting nodig om uit te breiden en is natuurgrond sneller rendabel te maken door meer koeien te gaan melken.
Datzelfde geldt voor de voersituatie. Is het nog mogelijk om van het eigen land meer ruwvoer te halen, dan ligt pacht van natuurgrond niet zo voor de hand. Is er een tekort dan kan natuurgrond juist een goede aanvulling zijn.
Ook de situatie op het gebied van eigen arbeid en machines telt mee. Wie nog arbeid over heeft en eigen machines kan het werk op natuurgrond er goedkoop bij doen.

Luister eens, ik ben boer omdat ik eigen baas wil zijn. Dat past bij mij. Dan ga ik toch niet samenwerken met een natuurorganisatie?
U bekijkt samen wat er mogelijk is op de natuurgrond, zodat het past bij uw situatie. Voorop staat dus dat de samenwerking economisch voordeel oplevert voor u als veehouder. (En natuurlijk ook dat het natuur oplevert, wat het belang van de natuurorganisatie is.)
U blijft wel baas over eigen erf en grond. Maar, op deze manier samenwerken vraagt overleg. Als u met niemand wilt overleggen, ook al levert samenwerking economisch voordeel op, dan is natuurbeheer niets voor u.

Ik doe nu niets met natuur. Zou het wel bij me passen?
U bent tevreden met hoe u nu boert. U weet precies wat u moet doen om het beste uit uw land en uw koeien te halen en dat doet u dan ook. Toch bent u nieuwsgierig naar die natuurgrond. Misschien past het juist heel goed bij uw bedrijfsvoering.
U bent iemand die kijkt naar wat wel past en wat niet past. U staat open voor wat er komt en kijkt naar wat er mogelijk is. En u wil best graag nieuwe dingen leren. En wie weet, als u er eenmaal aan begonnen bent, ontdekt u dat u ook nog enorm geniet van

een uil die overvliegt, een zeldzaam plantje dat in het natuurgrasland tevoorschijn komt. Dat hoeft niet, maar het kan. U ziet wel, merkt het vanzelf.

Ik wil melken, productie draaien. Ik heb ook niets met natuur. Wat kunnen mij die paar plantjes schelen?
Dan is het een heel spannend traject als u toch natuurgronden in uw bedrijf gaat opnemen. U doet het dan – in elk geval in het begin – alleen voor het geld. U krijgt het dan af en toe moeilijk om u aan de afspraken met de natuurbeheerder te houden. Maar als u dat wel lukt is de kans reëel dat u toch iets met natuur gaat krijgen. Er zijn namelijk veel voorbeelden van veehouders die – mede door de waardering die ze van hun omgeving krijgen – uiteindelijk toch enthousiaste natuurbeheerders zijn geworden.

Ik wil wel natuurgrond pachten, maar de natuurorganisatie wil alleen maar eenjarige pacht. Ik wil meer zekerheid.
Ja, hier botst uw belang als veehouder met het belang van de natuurorganisatie. Die wil een contract kunnen opzeggen als het natuurdoel niet wordt gehaald. Als de natuurorganisatie echt geen langere pacht wil afspreken, kijk dan naar het feitelijk gedrag van de organisatie. Hoe lang geven ze al eenjarige pacht uit en hoe vaak hebben ze die eenjarige pacht beëindigd? Als een contract jaar op jaar wordt verlengd, dan kunt u ervan uitgaan dat u door mag blijven boeren op die grond zolang u zich aan de afspraken houdt.

Ik krijg wel meer grond, maar wat heb ik daaraan als die niet meetelt voor de mestwetgeving?
Dat klopt ten dele. Alleen grond met een landbouwbestemming telt mee voor de mestboekhouding. U mag 250 kg stikstof per hectare op uw grond plaatsen als minimaal 70 procent van het bedrijf bestaat uit grasland. Natuurgrond telt daar niet in mee. Maar er is één uitzondering. Als u jongvee uitschaart op natuurgrond, hoeft u de mestproductie van dat jongvee niet mee te tellen bij de mestproductie van uw bedrijf. Dan heeft u dus meer ruimte om de rest van de mest op uw grond te brengen.

Voorbeeldberekening

Wageningen UR Livestock Research heeft een berekening uitgevoerd voor een bestaand bedrijf met 90 melkkoeien, 34 pinken, 37 kalveren, 40 hectare cultuurgrasland, 14 ha mais, 8.409 kg melk per koe per jaar.

Het bedrijf is zelfvoorzienend in ruwvoer, hoeft geen mest af te voeren, heeft voldoende opslagruimte voor mest en ruwvoer en heeft ruimte om uit te breiden zonder investeringen: er is plek in de stal en de veehouder heeft voldoende arbeid en machines tot zijn beschikking. Er is in de berekeningen rekening gehouden met (verschil in) ontwatering tussen diverse percelen op het bedrijf, en

ook met verschillen tussen bedrijfs- en natuurgrasland.

Dan krijgt dit bedrijf de kans om natuurgrond toe te voegen aan zijn bedrijf, door samenwerking met een natuurorganisatie. Een deel van die grond bestaat uit natuurgrasland, een ander deel uit rogge. Dit natuurgrasland wordt verschraald onder het zogenoemde botanisch beheer. Dat betekent dat er geen mest op mag. In de rogge mag niet gespoten worden tegen onkruid en het moet laat geoogst worden, zodat gebruiken als gehele plant silage (gps) niet mogelijk is.

Aantal extra melkkoeien mogelijk bij uitbreiding met natuurgrond

	11 ha natuurgras	**25 ha natuurgras + 10 ha rogge**
Gangbare bedrijfsvoering	8	13
Biologische bedrijfsvoering met klaver	Niet relevant	0

Het extra saldo (in euro) ten opzichte van de uitgangssituatie stijgt

	11 ha natuurgras	**25 ha natuurgras + 10 ha rogge**
Gangbaar bedrijf	12.900	20.900
Biologisch bedrijf met klaver	Niet relevant	0 - 1.900

Het 'saldo' is hier de optelsom van de posten krachtvoer, brandstof, veekosten, omzet&aanwas en melkgeld. Dit is dus niet het totale bedrijfssaldo maar de optelsom ten opzichte van de situatie zonder natuurgras.

De veehouder maait het natuurgras voor de eerste snede, daarna komt er jongvee op of wordt vaker gemaaid. De melkgevende koeien komen niet op de natuurgrond. Het natuurgras gaat naar de droge koeien en het jongvee. In de winter krijgen ook de melkkoeien het natuurgras, gemengd met het eigen ruwvoer. Van het natuurgras worden de randen niet gebruikt (ongeveer 10% van de toegewezen oppervlakte). De oppervlakte in de berekeningen en de tabellen is de netto bruikbare oppervlakte.

In de berekeningen is ook gekeken wat het effect is op het saldo als het voorbeeldbedrijf vanuit de bestaande situatie biologisch gaat boeren én extra natuurgrond in de bedrijfsvoering opneemt. In dat geval moet het teeltplan worden aangepast omdat 14 hectare snijmaïs wat veel is voor een biologisch bedrijf (om te telen onder biologische omstandigheden). Daarom is de oppervlakte snijmaïs teruggebracht naar 10 hectare en de rest ingewisseld voor blijvend grasland. In de praktijk is biologische mais niet erg aantrekkelijk omdat de kosten hoog zijn en er veel arbeid voor nodig is. Hoewel in de berekeningen nog wel is uitgegaan van mais, is dit ook uit te wisselen met grasklaver.

Het effect van de extra grond

De extra grond betekent dat er ruimte is voor extra koeien. Hoeveel meer hangt af van de hoeveelheid extra grond.

Wat levert deze extra grond op?

Bij de berekeningen is rekening gehouden met:

- *Extra kosten* voor pacht, afrastering, krachtvoer, bijvoeren na het voeren van rogge, veearts en brandstof.
- *Extra opbrengsten* door omzet en aanwas, melkgeld en besparing op krachtvoer door het bijvoeren met rogge.
- Een *rogge-opbrengst* van 2000 kg korrel per hectare, wat een redelijk lage inschatting is.
- Geen kosten voor *kunstmest* bij de biologische bedrijfsvoering.

Bij de berekeningen is *geen rekening* gehouden met:

- de kosten van de teelt van de rogge
- de kosten voor eigen arbeid.

Het voorbeeldbedrijf wint bijna 21.000 euro per jaar als het natuurgrond in zijn bedrijfsvoering betrekt.
Omschakelen vanuit de bestaande situatie naar biologisch in combinatie met extra natuurgras lijkt weinig extra op te leveren, ondanks de hogere prijzen voor melk en vee. Dat komt doordat het bedrijf in de uitgangspositie eigenlijk al iets te intensief is voor een biologisch bedrijf. Zo'n bedrijf heeft namelijk weinig mogelijkheden om de mindere kwaliteit van het natuurgras te compenseren met extra krachtvoer.

Als natuurorganisatie samenwerken met een veehouder

Als een natuurorganisatie gaat samenwerken met een veehouder, wil die natuurlijk wel zeker weten dat de natuurdoelen gehaald worden. Maar wat als dat nou niet goed loopt. Hieronder antwoord op veelvoorkomende vragen.

Wat als…

Wat als… de kwaliteit van de natuur gelijk blijft of zelfs achteruit gaat? Het kan gebeuren dat het beheer van de natuurgrond niet het gewenste resultaat geeft. Het grasland is meer pitrus dan iets anders, slofhak verschijnt niet. De vraag is of dit aan het beheer van de boer ligt, of dat het gewoon lastig is om echt de goede soorten te krijgen. Mogelijk lukte het ook in eigen beheer niet om de gewenste soorten te krijgen. Dan is het zaak samen met de veehouder te kijken wat wel mogelijk is. Of het is een kwestie van lange adem en geduld hebben…

Wat als… de veehouder zich niet houdt aan afspraken? Uiteindelijk gaat het erom dat de gewenste natuurdoelen behaald worden. Daar zijn de afspraken op afgestemd en in onderling overleg bepaald. Als iemand zich

niet aan de afspraken houdt, maar dat heeft geen gevolgen voor de natuur, dan zijn wellicht die afspraken aan herziening toe. Is de verstandhouding goed, met vertrouwen over en weer, dan is de kans klein dat de veehouder moedwillig afspraken schendt. Het zal eerder voorkomen dat hij er alles aan doet om toch de afgesproken natuur-doelen te halen.

Wat als… de veehouder te weinig kennis heeft over natuurbeheer? Voor een veehouder is het nieuw om zo te boeren dat er bijzondere planten tevoorschijn komen en tegelijkertijd ook productie van de grond afkomt. Dat is wennen. En hij zal nieuwe kennis moeten opdoen. Wie kan hem die kennis beter geven dan de natuur-organisatie? Dat betekent dat de natuur-organisatie tijd moet uittrekken om uitleg en advies te geven.

Wat als… de veehouder er niet voor open-staat ook op zijn eigen bedrijf meer aan natuur en landschap te doen? Wijs hem op de mogelijkheden voor zijn eigen bedrijf, laat hem zien wat voor voordelen dat kan opleveren, maar dring niet op. Het is zijn eigen bedrijf en hij kan er doen wat hij wil. Respecteer dat. En mogelijk verandert zijn houding in de loop van de jaren. Heb daar vertrouwen in.

Colofon

Uitgave:
Wageningen UR Livestock Research
Postbus 65
8200 AB Lelystad
www.WageningenUR.nl/GroenOndernemenMetVeehouderij

Financier:
Provincie Overijssel

Projectteam:
Gerard Migchels (Gerard.Migchels@wur.nl)
Judith Poelarends (Judith.Poelarends@wur.nl)
Gertjan Holshof (Gertjan.Holshof@wur.nl)

Tekst en productie:
Leonore Noorduyn (www.deschrijfster.nl)

Vormgeving:
Henk-Jan Panneman (www.panneman.nl)

Fotografie en illustraties:
Ontwerpbureau Jenkins & Paauwen
(www.jenkinsenpaauwen.nl)
JAM Visueel denken

Mei 2013